

2. Бим–Бад Б. М. Амбивалентность как категория агогики. Часть 1 [Електронний ресурс] / Б. М. Бим–Бад // Официальный сайт автора – 2011. – Режим доступа: http://www.bimbad.ru/biblioteka/article_full.php?aid=106&binn_rubrik_pl_articles=70.

3. Мир словарей. Философский словарь. Режим доступа: http://mirslavareci.com/content_fil/ambivalentnost-142.html.

4. Хабайлюк В. В. Психологічні особливості амбивалентності як чинника розвитку особистості в ранньому юнацькому віці в умовах сім'ї: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун–т ім. М.П. Драгоманова [Електронний ресурс] / В. В. Хабайлюк – 2007. – 235 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/251382.html>.

5. Кирий В. Г. Амбивалентные системы: философия, теория, практика / В. Г. Кирий. – Изд–во ИрГТУ, 2009. – 87 с.

6. Эстетика: словарь / [Под общ. ред. А. А. Беляева и др.]. – М.: Политиздат, 1989. – 47 с.

7. Merton R. K. Some Thought on the professions in American Society / R. K. Merton // Brown University Paper. – 1960. – №37. – С.9

8. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс [пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева. Под ред. М. С. Ковалевой.] – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270с.

9. Батыгин Г. С. Профессионалы в расколдованном мире / Г. С. Батыгин // Этика успеха: вестник исследователей, консультантов и ЛПП. – 1994. – №3. – С. 9–19.

10. Вебер М. Наука как призвание и профессия. Избранные произведения / М. Вебер [пер. с нем. А. Ф. Филиппов, П. П. Гайденоко.] – М.: Прогресс, 1990. – С.707–735.

11. Философия техники: история и современность / Под ред. Розина В. М. – М.: ИФ РАН, 1997. – С.154.

12. Грэхэм Л. Р. Призрак казенного инженера: технология и падение Советского Союза [Текст] / Л. Р. Грэхэм [пер. с англ. А. Стручков]. – СПб.: Европейский дом, 2000. – 184 с.

13. Энгельмейер П. К. Философия техники / П. К. Энгельмейер – М., 1912. – Вып. 1. – 96 с.

14. Ленк Х. Размышления о современной технике / Ханс Ленк [пер. с нем. под ред. В. С. Степина]. – М.: Аспект–пресс, 1996. – 183 с.

15. Митчем К. Что такое философия техники? / К. Митчем [пер. с англ. под ред. В. Г. Горохова]. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 149 с.

16. Горохов В. Г. Введение в философию техники: [Учеб. пособие для вузов по специальностям «Философия» и «Философия техники»] / В. Г. Горохов, Розин В. М. – М.: Инфра–М, 1998. – 221 с.

17. Агранович Б. Л. Основные принципы формирования национальной доктрины инженерного образования России / Б. Л. Агранович, Ю. П. Похолоков // Новые образовательные технологии и стратегии духовного развития общества. – Новосибирск: ГЦРО, 2000.

18. П. Тиллих. Систематическая теология [Текст]: в 3 т. / Тиллих П. – СПб.: Университетская книга, 2000. Т. 3: пер. О. Я. Зоткиной. – 2000. – 413 с.

19. Ю. Г. Фокин. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Фокин Ю. Г. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.

Кузьмиченко И.О. Амбивалентность инженерной деятельности

Рассмотрен феномен амбивалентности как сложного конструкта многогранной человеческой сущности. Проанализирован амбивалентный характер профессиональной инженерной деятельности как интеграционного и противоречивого вида человеческой деятельности в материальной сфере.

Ключевые слова: амбивалентность, профессиональная деятельность, инженер, инженерная деятельность, медиация, инверсия, культура.

Kuz'michenko, I.O. Ambivalentnost' of engineering activity

The phenomenon of ambivalentnosti is considered as difficult konstrukta of many-sided human essence. Ambivalentnyy character of professional engineering activity is analysed as an integration and contradictory type of human activity in a financial sphere.

Key words: ambivalentnost', professional activity, engineer, engineering activity, mediacya, inversion, culture.

УДК 141.7:330.1

Герасимова Е.М.

Теологія економіки: християнські засади національної концепції управління господарством

Відкритою актуальною проблемою соціальної філософії постає розробка нових теоретико–методологічних засад для з'ясування взаємодії християнських ідеалів, правил та принципів господарювання зі складними вимогами економічно–господарських реалій сучасного світу інформаційних технологій і глобалізації. Особливістю християнських економічних цінностей полягає саме в тому, що в усіх випадках життєдіяльності людей вони є обставинами необхідними, за межами яких жодна людина існувати не може.

Ключові слова: християнство, економічні відносини, релігійна ідеологія, національна економіка.

Систематичні перетворення в економіко–господарському житті та політичні зрушення в сучасній Україні поступають рівнем трансформації тим кардинальним змінам, які ми спостерігаємо у духовній сфері українського суспільства. Нестабільна економічна ситуація, не завжди ефективні результати політичних дій та рішень, в цілому невизначена орієнтація на конкретну модель розвитку, на наш погляд, є тим пролонгованим у часі моментом істини, який дає можливість зрозуміти, що насправді відбувається з країною і нашим суспільством. Виникає головне питання про місце людини в системі формування нових соціально–економічних і політичних відношеннях, не як економічно активної одиниці або володіючі виборчим правом електоратом, а перше за все як особистості. Така постановка проблеми, відповідним чином, припускає звернення до вічних духовних християнських засад українського соціуму: «В наступному столітті християнство через різні свої організації все більше буде виходити за межі того, що характеризує його власне як релігію. Це змирення християнства (а воно вже активно розвивається) виявиться в опануванні ним справою освіти, мистецтва, культури загалом, виходом в політику, бізнес»[3,с.309].

Сьогодні християнське віровчення вивчається в закладах загальної та професійної економічної освіти, тому необхідно звернути увагу на два такі аспекти. По–перше, вивчення основ християнського віровчення сприяє зміцненню не тільки окремо християнських позицій в суспільстві, а й зростанню загальнокультурного значення релігії в цілому. Необхідність звернення до символіки і ритуалу християнства, догматичних засад та принципів дозволяє цілісно уявити феномен української культури, тому звернення до християнського віровчення в загальнокультурному контексті є, безперечно, основним завданням, але не може бути вичерпним за своїм значенням.

По–друге, при зверненні до християнства виходимо з його особливого світоглядного бачення дійсності. Можливо такий аспект є недостатньо вираженим зовнішньо, але суттєво присутній у світоглядному контексті – це вивчення християнства як особливої, закінченої системи уявлень про соціально–економічну сторону буття людини, який формує типи «економічної людини», причому вони мають певні відмінні стосовно відомих християнських сповідань: православний, католицький і протестантський. Безперечно, релігійне вчення не є самостійним фактором, який визначає успішність або невдачу економічної діяльності. Будь–яка релігія є, перш за все, результат ідеологічного оформлення певних моральних ідеалів, які далеко не завжди виконуються у реальному світі. Якби реалізувалися всі норми християнських заповідей, то в християнських країнах не було багатих людей, а саме визначення «християнська держава» мало би абсурдний характер.

Актуальний зміст будь–яких релігійних віровчень, зберігаючи загальну послідовність в основних постулатах, обов'язково змінюється з часом. Кожне покоління вирішує свої особливі економічні завдання, тому позитивний або негативний вплив релігійних систем на економічну поведінку визначається тим, наскільки сама релігія, відповід–

но до сучасного соціально-економічного стану суспільства, здатна адаптуватися до нових вимог: «Вже нині християнство прагне до все більшого єднання з наукою, до узгодження віри з розумом.... В наступному столітті домінуючим буде не прагнення до розмежування сфер науки і релігії, а пошуки шляхів онаучення останньої й християнізації першої»[4,с.309]. – причому такий підхід має міждисциплінарний характер.

Зазначене направлення становить науковий інтерес для багатьох українських вчених-економістів, які безпосередньо займаються проблемами історії економічної думки України та звернули при цьому увагу на вплив християнських релігійних засад на розвиток економічного знання, наприклад, праці Злупка С. М., Леоненка П. М., Мочерного С. В., Арутюнова В. Л., Мазараки А. А.; у роботах таких авторів як Герасимчук А. А., Тимошенко З. І., Росовецький С. К. та деяких інших на основі аналізу східнослов'янських літературних пам'яток робиться спроба осмислити управлінський досвід наших пращурів з урахуванням впливу релігійних положень і практик.

Базовими для даного дослідження стали праці теоретико-методологічного рівня таких відомих українських філософів як Попович М. В., Кримський С. Б., Бичко І. В., Шевченко В. С., Андрущенко В. П., Михальченко М. І., Нічик В. М. тощо; безпосередніми першоджерелами при вирішенні зазначених в публікації проблем є твори С. Оріховського-Роксолана, І. Вишенського, П. Могили, Л. Барановича, І. Гізея, Ф. Прокоповича, М. Туган-Барановського, С. Грушевського, П. Куліша та роботи багатьох інших відомих українських мислителів різних історичних епох.

Треба зазначити, що спроба сучасного наукового осмислення впливу християнських релігійних засад на розвиток та існування економічного знання в Україні відбувається у декількох напрямках:

- з точки зору виявлення внутрішніх й зовнішніх релігійних чинників соціокультурного характеру, що зумовили процес формування філософського підґрунтя в системі національного економічного знання, тому в розгляді питань економічної політики і знання переважають дослідження саме зовнішніх факторів впливу процесу християнізації українського народу, в той час не приділяється достатньо уваги формуванню національних засад з урахуванням специфічного, первісного ментального рівня існування даного народу на засадах язичництва та феномену двовір'я, що фактично і стало умовою формування найпоширенішого типу християнства на нашій території – православ'я;

- наступний підхід виявляється у творах, автори яких знаходять собі точку опори виключно в християнсько-богословський та «книжницькій» традиції, вони дотримуються думки про те, що в Україні розвиток філософії, а отже, відповідне їй осмислення економічного знання являє собою продукт «зустрічі» філософії та християнства православного обряду, такий погляд пов'язується з адміністративно-державним впровадженням християнства. Водночас немає достатніх підстав в процесі даного дослідження повністю довіряти й письмовим джерелам, що належали християнським богословам-книжникам, тому що вони не ставили за мету осягати реальне життя проукраїнського етносу, його практичну систему господарювання та життєзабезпечення;

- прикладом ще одного напрямку може стати своєрідний варіант поєднання християнської економіки з реаліями господарського життя на Україні, наприклад, як пропонує С. В. Мочерний: «Якщо економіка базується лише на врахуванні егоїстичних інтересів людини (Ното есопомікус), що нібито, згідно з економічним вченням А. Сміта, дає можливість врахувати суспільні інтереси, то в ній, за словами російського філософа М. Бердяєва, панує ідеологія буржуазного господарства. Якщо на перше місце у господарському житті висуваються інтереси служіння іншим людям, суспільству загалом, то це відповідає соціалістичній ідеології, яка ближча до християнства. Якщо економіка кожної країни будуватиметься на дотриманні принципів християнської економіки, то вона наблизиться до божественної. Можливо саме тому М. Гоголь порівнював господарювання з розмовою з Богом, а Г. Сковорода говорив про божественну економіку.

Зміцнення засад християнської економіки допоможе людству відвернути такі явища, названі Іоанном Богословом ознаками кінця світу»[7,с.364–365]. – безумовно такий вислів має символіко-метафоричний характер, але, наразі, ми спостерігаємо ситуацію аксіологічного зсуву, повертання, так званого, виключно «об'єктивного» економічного знання до системи цінностей як сакрального рівня християнського врівнення, так і особистісного, індивідуального характеру. Багато класичних соціологічних теорій XIX – початку XX ст.

прогнозували зникнення релігії як самостійного інституту у сучасному суспільстві або значне падіння її впливу. Реальні події останніх десятиліть не підтвердили цього прогнозу, тому дане питання потребує долажного спеціального дослідження.

У сучасному світі прийнято поділяти всі релігії на ортодоксальні і ортопрасичні [8,с.12]. Християнство і буддизм відносяться до ортодоксальних і, відповідно до визначення, основна увага в системі їх постулатів належить проблемі самої віри, її обґрунтуванню, вивченню священних текстів. В ортопрасичних релігіях головна увага приділяється правилам внутрішньої суспільної поведінки і жорсткому підкоренню правилам обрядовості – це стосується іудаїзму і ісламу. Безумовно, питання віри займають відповідне місце і в ортопрасичних релігіях, а обряди дотримуються в ортодоксальних релігіях. Але в літературі взаємозв'язок між релігією і економікою найбільш наглядно розглядається в системі ортопрасичних релігій в ісламі та іудаїзмі, тому що формальне дотримання ритуалу спрощує можливість дослідження відповідних проблем, а такий взаємозв'язок в християнстві має свою суттєву специфіку і проаналізований в літературі недостатньо, тому метою даної статті є дослідження основних факторів впливу християнської релігії на процес формування національної економіки України.

Розпочинаючи філософський аналіз зазначеної проблеми, необхідним є звернення до історичного поля постановки даного питання. Після того, як з'явилися праці М. Вебера, що були присвячені дослідженню впливу релігійних систем на формування капіталізму в різних суспільствах дана тема стає однією з самих популярних в соціології, антропології, соціальній філософії. Безперечно, що роботи М. Вебера не вичерпують всіх аспектів впливу релігії на економіку і в сучасній системі українського соціально-економічного знання можна сформулювати наступні завдання:

- наскільки дієвим був вплив релігії на економічні відносини у доіндустріальних суспільствах, вплив культури яких на сучасну економіку носить досить суттєвий характер;

- наступна проблема пов'язана з впливом релігійних систем на процес формування індустріального суспільства – це класична постановка проблеми, що була здійснена М. Вебером;

- головним питанням залишається сучасний вплив релігії на економіко-господарські відносини у суспільстві в умовах домінування інформаційних технологій і глобалізації.

Вплив релігії на економічні відносини в суспільствах різного типу, які знаходяться на різних етапах історичного розвитку, помітно відрізняється. В аграрних суспільствах, де релігія є домінуюча, якщо не єдиною ідеологічною системою, такий вплив може бути дуже сильним, визначаючий термінальні та інструментальні цінності, на Україні у цей історичний період безпосередній вплив здійснює язичництво. В сучасному суспільстві такий вплив значно слабший, нерідко релігійні норми, на перший погляд, практично не зачіпають економіку і релігія являє собою, в першу чергу, загальнодержавний інститут у вигляді церкви та формує інший механізм взаємодії з економічним життям, ніж локальний культ чи релігійна система невеликої конфесійної групи, тому є дуже важливим дослідження еволюційних змін та ствердження християнського врівнення на теренах сучасних українських земель.

Важливим є не тільки те, які норми диктує релігійна ідеологія, але й те, наскільки широко вона розповсюджена серед населення. У будь-якій економічній системі, у кожній конфесійній групі активні підприємці складають невеликий відсоток населення. Для розвитку економіки важливим є не тільки те, які норми і цінності розділяють представники підприємницької еліти, але й те, наскільки ці норми і цінності співвідносяться з культурою пересічних громадян. Якщо ці два рівня господарської культури в цілому співпрацюють, то можливим є відносно безконфліктний розвиток соціальної системи, якщо ж ці соціонормативні системи докорінно протилежні один одному, то уникнути культурних і соціальних конфліктів неможливо. Наприклад, етична система протестантизму справила такий суттєвий вплив на становлення європейського капіталізму не тільки тому, що ставила у главу кута особистий успіх, як моральний обов'язок, а тому, що таке розуміння, в кінці кінців, було сприйнято широкими громадськими колами.

Треба пам'ятати, що система релігійних норм може як полегшити, так і ускладнювати економічну діяльність. Більше того, одна і та сама конфесія за певних умов може як сприяти економічному процвітанню своїх adeptів, а за інших – заважати

йому. Так, наприклад, розповсюдження ісламу в VII–XIV ст. призвело до процвітання мусульманських суспільств за рахунок торгівлі престижними ремісними товарами між віддаленими аграрними суспільствами. Спроба строго наслідувати ті самі норми в умовах сучасного масового виробництва і розвинутої системи світових фінансів гальмує розвиток мусульманських країн. В сучасному світі релігійна система ніколи не була єдиною або головною нормативною системою, яка визначала поведінку людей у процесі виробництва і обміну. Люди в кінці кінців орієнтувалися на матеріальні потреби своїх сімей, тому нерідко виникали і продовжують існувати протиріччя між особистими інтересами господарюючих суб'єктів і релігійними вимогами. У таких випадках можуть порушуватися такі вимоги або релігійні норми модифікуються, підганяються під реальну економічну дійсність. Так факт того, що християнство «покрило» давньоукраїнське язичництво, становить значні труднощі для наукового аналізу джерел не тільки економічних поглядів та господарської діяльності праукраїнців, а й закладає основу для формування специфічної системи економіко–господарської зв'язків на українських землях. Суть такої ситуації полягає в тому, що ігнорується язичницький зміст понять, у тому числі пов'язаних із економічно–господарською сферою життєдіяльності, за допомогою яких з самого початку викладались християнська філософія і богослов'я. Болгарин Чорноризець Храбр, твір якого про користь книжок був досить поширений в Київській Русі, зокрема, відзначає, що перші переклади християнських текстів на церковнослов'янську мову зустрілися із суттєвими герменевтичними проблемами: у слов'янських мовах не виявилось відповідних слів, які б відповідали поняттям з грецької мови їх богослужбових книг. Так, відзначає Чорноризець Храбр, не було знайдено у грецькій мові перекладу таким поняттям, як Бог, життя, добро та іншим словам – синонімам [2, с.5], – це дуже важливе положення, тому що зміст багатьох таких понять надає складне основу і значення економічних категорій.

У XVII ст., незважаючи на поширення християнства, образ пізнання в народному світогляді, а потім і у філософській думці, що розвивався на Україні, іноді просто прикривається християнською термінологією. Продовжуючи язичницьку традицію обожнення дійсності, русичі поклоняються тим богам, яких їм просто не вистачало або які були просто «корисними». Змінюється також сенс уявлення про Бога. Якщо для язичника бог – це «добро, багатство, отже, означає подателя всякого блага» [1, с.320], то Бог у християнстві – це не тільки «податель блага», а й «дух», тобто думка, розум, частка якого властива людині. Формується тенденція до отождення понять «мати бога», «мати добро» і «мати розум». Шириться думка, що хто «бога має» той багатий, а хто багатий, той водночас розумний. Багатий розумний тому, що не виступає проти багатства, отже, не чинить нічого поганого і проти Бога. Навпаки він визнає власну силу й власну убогість. Зразком для суспільної поведінки стає «кубога» майном чи духом людина, яка схиляється перед новим загальним Богом.

Християнство у цей період намагалося максимально наблизитися до плюралістичного характеру національного українського світогляду, що найвизрашніше виявилось у пристосуванні біблійної легенди про створення світу до багатобожжя, наприклад, у праці «Зерцало богословія» Транквіліона–Ставровелького. Водночас з цією тенденцією розвивалось переосмислення змісту біблейських сюжетів у системі народного життєвого, господарського світосприйняття. Зокрема, в «Казанні руському», створеному в XVII ст., творча діяльність Бога нічим принципово не відрізнялась від дбайливого газдування тогочасного українця.

Безумовно, що така взаємодія офіційно визнаних християнських засад економічної діяльності у своїй більшості лише на теоретично–літературному та пропагандистському рівні, з реально існуючою українською економічно–господарською традицією не виступає у «чистому» вигляді. Українська міфологія, яка складає основу такої традиції, з характерним для неї домінуванням язичницької звичаєвості переосмислюється такими видатними українськими мислителями цього періоду, як П. Могіла, Л. Баранович, І. Галятовський, І. Гізель та багатьма іншими у контексті християнських міфологем з метою наближення місцевого язичництва до християнства, внаслідок чого останнє набуває не строго канонічної, а «вільної» форми. «Вільний християнізм», з нашого погляду, був одночасно засобом вирішення релігійно–філософськими методами суттєвих життєво–практичних, у тому числі і господарських, проблем українського буття на шляху світоглядного об'єднання націй у XVII ст.

Отже, на основі господарських практик та специфічному способі їх осмислення на українських землях починається процес формування поняття індивідуальної господарської свободи, яке сьогодні є основою розвинутого ринкового господарства і з яким безпосередньо пов'язані економічні категорії конкуренції, власності тощо.

Складності, котрі супроводжували поширення християнства в Україні, якраз і пояснюються частково тим, що нова для русичів віра сформувалась на ґрунті певної національної ментальності інших народів, в першу чергу, євреїв, греків, римлян. У Київській Русі вона зіткнулась з таким світоглядом, якому ближчими виявились міфологічні і філософські погляди античності, ніж християнське «благочестя». Інакше кажучи, християнство, включаючи в себе елементи ідей античної філософії, своєрідно фільтрувалось у Київській Русі наявним на той час досвідом і світоглядом русинів. Тому передусім зазвичай з–за кордону і переосмислювали все те, що відповідало такій тенденції економічного знання, яка орієнтувалась на «практичність» та розв'язання життєво важливих господарських питань.

Таким чином, ми спостерігаємо зворотний шлях, коли християнські світоглядні та етичні погляди на економічну діяльність і господарську поведінку людини пристосовуються до особливостей місцевих світоглядних уявлень, а також своєрідну толерантність між принесеною в Україну чужою вірою і місцевими віруваннями, котрі далеко не завжди були гармонійними. Можливо, саме така тенденція злагоди між українською та християнською міфологемами, котра народжувала світоглядні обґрунтування засад економічно–господарської діяльності вільної людської особистості стала через кілька десятиліть перешкодою на шляху підпорядкування українців централізаторської імперської нівелияції, котру почав здійснювати Петро I.

Розглянутий кризь призму процесу історичного впливу християнства, процес формування засад економічно–господарської діяльності дає підстави для характеристики українців як народу, котрий має достатньо розвинуту систему специфічного національного економічного знання на моральних засадах православ'я. Навіть у XIX ст. Пантелеймон Куліш підкреслював: «Заберіть у нашого українця його дідів та звичаї і нічого християнського в ньому не побачите. Українець – християнин доти, доки його діди і звичаї при ньому» [5, с.343]. Важливими рисами української ментальності в світлі характеристик П. Куліша постають орієнтація на «вічну правду» та «простоту», тобто на національно організований та естетичний побут; пріоритет «святої волі», гуманності, всепрошення та громади; орієнтація на спільність і рівність, неприйняття такої соціальної несправедливості, коли половина людства «у золоті купається, а половина в вонючій грязі тоне, од пекельної роботи чучверіє і з голоду гине» [6, с.247].

Отже, християнське вчення впливає на процес економічного пізнання і набуває при цьому значної варіативності внаслідок пристосування до конкретних умов людського буття. Воно здатне виступати у формі нібито санкціонованої Богом раціональної ідеї чи відкриття. Поширення християнсько–богословської схоластики вело до модифікації початкових уявлень про християнські засади економічного пізнання, котрі не зникають, а зберігаються і видозмінюються. Можна сказати навіть, що із впровадженням християнства засновується комплекс абсурдних суперечностей у світоглядному осмисленні «практичних» господарських засад існування: Істину треба здобувати в дії і водночас її не треба здобувати, бо вона вже відкрита.

Таким чином, можна зазначити, що християнство, на відміну від ісламу та юдаїзму не містить жорсткої регламентації економічних відносин, тем не менш можна визначити декілька основних напрямлень його суттєвого впливу на національну специфіку економічного життя України: християнство впливає на визначення головних цілей економічної діяльності людини, тобто на формування термінальних цінностей; моральна система християнських міркувань обмежує використання таких «засобів» як вбивство, шахрайство тощо, тобто обмежуються негативні засоби досягнення економічних цілей; християнські інститути історично могли являтися самостійними економічними агентами і сьогодні в багатьох суспільствах значно починає зростати економічну роль монастирів або центрального апарату церкви, причому це стосується всіх трьох течій християнства; християнська релігія впливає на економіку не тільки змістом свого вірвання, скільки самим фактом того, що навколо нього формуються стійкі ділові кола спілкування, які визнають християнські етичні норми і пов'язуються стійкими соціальними зв'язками.

Не йдеться, безперечно, про те, що на шляху національного економічного відродження України необхідно штучно поновлювати релігійну систему цінностей, йдеться про збереження глибокої системи цінностей українського народу, про підвалини духовної свідомості українського народу, які зберігалися протягом століть та передавалися від покоління до покоління. Саме тому і є важливим філософський аналіз взаємовпливу християнської і економічної культур Київської Русі, де найбільш відомі пам'ятки економічної думки, такі як «Правда Руська», котра засвідчила наявність першої національної економічної платформи та економічне «моління» Данила Заточеника; подальший аналіз особливостей розвитку економічних поглядів різних верств населення ми спостерігаємо в економічному світогляді Станіслава Оріховського–Роксолана, Івана Вишенського, Петра Могили, Лазаря Барановича, «економічних гріхах» Інокентія Гізеля, в економічній етиці Феофана Прокоповича та багатьох інших українських мислителів, були створені саме християнськими церковними діячами.

Актуальною, в даному контексті, постає розробка нових теоретико–методологічних засад для з'ясування взаємодії християнських ідеалів, правил та принципів зі складними вимогами економічно–господарських реалій сучасного світу інформаційних технологій і глобалізації. Тільки ґрунтовний соціально–філософський підхід до з'ясування комплексу вихідних положень і засад християнського вчення щодо розвитку господарства, в яких відбиваються закономірності взаємодії праці і власності, колективу і суспільства, цінності праці тощо, допоможе визначити економічну культуру національною і водночас прилучати її до надбань світової економічної культури та до цивілізаційних процесів в цілому. Особливість християнських цінностей полягає саме в тому, що в усіх випадках життєдіяльності людей вони є обставинами необхідними, за межами яких жодна людина не може існувати.

Список використаних джерел

1. Грушевський М.С. Історія України–Руси: в 11 т. 12 кн.: Т. 1: До початку XI віка / М.С. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1994. – 648 с.
2. Древняя русская литература: Хрестоматия. – М., 1988. – 442 с.
3. Колодний А.М. Християнство за умов глобалізації / А.М. Колодний // Людина і культура в умовах глобалізації: сб. наук. ст. – К.: Видавель ПАРАПАН, 2003. – С. 307–319.
4. Там само.
5. Куліш П. Твори. У 2–х т. / П.Куліш. – К.: Дніпро, 1989. – Т. 1. – 635 с.
6. Куліш П. Листи з хутора П.Куліш // Твори. У 2 т. – К., 1989. – Т. 2. – 451 с.
7. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження / С.В. Мочерний. – Львів, 2001. – 397 с.
8. Религиозные традиции мира / [пер. с англ.] – М.: Крон–Пресс, 1996. – Т. 2. – 640 с.

Герасимова Э.Н. Теология экономики: христианские основы национальной концепции управления хозяйством

Открытой актуальной проблемой социальной философии является разработка новых теоретико–методологических подходов для выяснения взаимодействия христианских идеалов, правил и принципов хозяйствования со сложными требованиями экономика–хозяйственных реалий современного мира информационных технологий и глобализации. Особенность христианских экономических ценностей состоит именно в том, что во всех случаях жизнедеятельности людей они являются обстоятельствами необходимыми, за рамками которых ни один человек существовать не может.

Ключевые слова: христианство, экономические отношения, религиозная идеология, национальная экономика.

Gerasimova, E.M. Theology of Economics: Christian foundations of the national concept of economic management

Open topical issue of social philosophy is developing of new theoretical and methodological approaches to determine the interaction of Christian ideals, rules and principles of managing the complex demands of economic and business realities of the modern world of information technology and globalization. Feature of economical Christian values is the fact that in all cases of human activity, they are of necessity, beyond which no man can not exist.

Key words: christianity, economic relations, religious ideology, the national economy.

Соціально-психологічна зумовленість української православної проповіді

Проповідь в українській православній традиції має психологічну цінність як єдиний процес творення, сприймання. Важливим моментом у з'ясування особливості явища є розкриття соціально–психологічної основ проповідницького слова, яка передусь виникненню психологічної залежності. Встановлено, що соціальні фактори та індивідуальні обставини є передумовами виникнення психологічної залежності, що зумовлюється специфікою виголошеного слова.

Ключові слова: релігійність, віра, проповідь, трансцендентність, соціальні фактори, індивідуальність адепта, свідомість, мотивація, релігійна діяльність.

Досліджуючи феномен проповідницького слова, звертаємо увагу на його емоційне забарвлення (більш явним воно є у проповідях виголошених усно, проте елемент експресивно–емоційного забарвлення можемо віднайти і у опублікованих). Наявність експресивних елементів спонукає до з'ясування психологічної природи явища. Проте, слід зазначити, що рівень пізнання у цьому напрямку є гіпотетичним. У науці достатньо широко висвітлена проблема психології мистецтва загалом (С. Рубінштейн [7], К. Юнг [13] та ін.), а проповідь ми розуміємо як певний вид красномовної майстерності. Тому вистудіювавши психологічну специфіку досліджуваного явища та пізнавши внутрішню силу слова, зможемо прояснити особливості безпосередньої діяльності суб'єкта у суспільстві та відображення її у проповіді. Отже, ціллю даної статті є з'ясування психологічного підґрунтя проповіді (це стосувалось – висвітлення релігійності, віри, релігійного уявлення, трансцендентності та ін.), запропонований нами, дає змогу уточнити та розширити уявлення про природу слова в українській православній проповідницькій традиції, а також психологічну цінність явища як єдиного процесу творення, сприймання й відтворення слова.

Осмилення проблеми найраціональніше, з нашої точки зору, здійснити через психологічний аналіз феномена. Психологічний стан людини (її переживання, емоції) становлять суб'єктивні чинники, які є визначним фактором на структурному рівні релігійності віруючого, що підтриманий образністю. У ній домінують, на думку А. Колодного [3], не догми чи обряди, а суб'єктивне самовідчуття своєї причетності до Всевишнього, проникнення своєрідним моральним стоїцизмом, переконанням своєї екзистенційної ситуації [3,с.10]. На рівні свого емоційного виявлення релігія представлена великим розмаїттям почуттів – любові, страху, переживання, які мають свій специфічний об'єкт зорієнтованості на світ надприродного, що не може бути чимось вродженим, одвічним. Вони постають у ролі емоційного підґрунтя і засобу оформлення того світорозуміння, яке формує кожна людина на основі особистого, суб'єктивного сприйняття світу надприродного [3,с.18]. Одним із найважливіших аспектів концептуально–категоріального аналізу релігійного феномену є поняття «релігійність» як сутнісна характеристика психічного стану особистості. Саме релігійність як форма буття релігії і як її суб'єктивний вияв дає змогу чіткіше окреслити предметне поле релігії та православної проповіді. Найбільш значущими її компонентами є релігійне світорозуміння, релігійне світовідчуття, релігійне світоуявлення. Таке трактування доречно лише в плані розуміння релігійності як відповідного способу життя. Якщо в релігійному світогляді переважно відображається спосіб життя людини, то у проповідницькому слові реалізується образ у відповідності до образу Божого. Людина «шукає» в образі Бога насамперед власний сенс і відповідь на свої почуття та водночас заражається всім домінуючим емоційним настроєм божественної реальності. Через співпереживання, яке запропоноване проповідником, адепт досягає всезагальну духо-